

E-ISSN : 3023-4417

Makale Türü: Kitap Değerlendirme
Article Type : Book Review

Yıl: 2023 Sayı: 1

NOUS
Academy
Journal
PHILOSOPHY, POLITICS & RELIGION

Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2023

Geliş Tarihi/Date Received : 14.09.2023

Kabul Tarihi/Date Accepted : 09.10.2023

Year: 2023 Issue: 1

Ebubekir Alan. Kindi, Razi ve Farabi'nin Zihin Felsefeleri. Konya: Çizgi Kitabevi, 2022, s. 206.

Sümeysra Ökdem Zehir

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Ph. D. Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and
Religious Sciences

okdemsumeyra@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3403-8560>

Atıf/Citation

Ökdem Zehir, Sümeysra . "Ebubekir Alan. Kindi, Razi ve Farabi'nin Zihin
Felsefeleri". *Nous Academy Journal* 1 (2023), 100-107.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8376642>

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-
NonCommercial License altında
lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial
License

İntihal/ Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımı ile
taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by
iThenticate and no plagiarism detected.

Araştırma & Yayın Etiği/Research &
Publication Ethics

Bu makale en az iki hakem tarafından
incelenmiştir. Yayın etiği ihlalleri yazarın
sorumluluğundadır.

This article has been reviewed by at least two
referees. Violations of publication ethics are the
responsibility of the author(s).

Öz

Klasik dönem İslam felsefesi literatürü zihin felsefesi çalışmaları açısından bir önem arz eder mi? İslam felsefesi zihin felsefesi çalışmalarında nasıl bir paradigma sergilemektedir? Veya İslam filozofları modern çalışmalar nezdinde gerçekten zihin felsefesi çerçevesinde değerlendirilebilecek söylemler oluşturabildi mi? Bu vb. sorulara cevap arayan eser, İslam filozoflarının zihin felsefesine dair söylemlerini özgün bir bakış açısıyla ele almaktadır. İslam düşünce geleneğinin zihin felsefesi alanındaki katkılarını odaklanan eser, bu düşünce geleneğinin günümüz zihin felsefesi çalışmalarına nasıl bir perspektif sunabileceğini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, Zihin Felsefesi, Kindî, Râzî, Fârâbî

Abstract

Does the literature of Islamic philosophy in the classical period have any importance for the study of the philosophy of mind? What kind of paradigm does Islamic philosophy exhibit in philosophy of mind studies? Or have Islamic philosophers been able to create discourses that can really be evaluated within the framework of philosophy of mind in modern studies? Seeking answers to these and similar questions, the book deals with the discourses of Islamic philosophers on the philosophy of mind from an original perspective. Focusing on the contributions of the Islamic tradition of thought in the field of philosophy of mind, the book examines how this tradition of thought can offer a perspective to contemporary philosophy of mind studies.

Keywords: Islamic Philosophy, Philosophy of Mind, al-Kindî, al-Râzî, al-Fârâbî

Giriş

Zihin felsefesi genel olarak, zihin dediğimiz olguyu zihin-beden ilişkisi çerçevesinde ele alan ve bu kapsamda zihin ile bağlantılı bilinç, öz bilinç, farkındalık, öznel deneyim, duyum, zekâ, yapay zekanın imkânı vb. meseleleri araştıran bir felsefe disiplini. Zihin felsefesi, felsefe tarihinin en son şekillenen sahalarından biridir. Zihin içerikleriyle ilgili düşünsel süreçlerin binlerce yıl öncesine dayandığı bilinse de temel sorunlarının net bir şekilde ortaya konulması modern zamana denk gelir. Bu bağlamda, zihin felsefesiyle ilgili akademik araştırmaların ve bilimsel yayınların son zamanlarda önemli ölçüde arttığı da gözlemlenmektedir. Değerlendirmesini yapacağımız bu eserde, halihazırda Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmalarını sürdüren Ebubekir Alan, İslam filozoflarının zihin felsefesinin bazı problemlerine dair yaklaşımlarını ele almaya çalışmaktadır.

Eser, yazarın “Kindi, Razi ve Farabi’de Çağdaş Zihin Felsefesi Problemlerinin İzleri” adıyla 2016 yılında savunmuş olduğu yüksek lisans tezinin kitaplaşmış versiyonudur. Çalışma; önsöz, giriş ve sonuç kısımları haricinde “Zihinsel

Nedensellik Problemi", "Zihin-Beden Problemi", "Diğer Zihinler Problemi", "Bilinç Problemi", "Özbilinç Problemi", "Yönelimsellik Problemi" başlıklarıyla altı bölümden oluşmaktadır.

Yazar, çalışmasının giriş bölümünde bir yandan çalışmasının amacı, yöntemi ve sınırlılıklarından bahsederken bir yandan da güncel İslam felsefesi çalışmalarına dair birkaç anekdot aktarır. İslam felsefesi çalışmalarının karşılaştığı sorunları tanımlaması ve ayrıca çözüm yollarını önermesi çerçevesinde yazarın bakış açısını açıkça ifade ettiği için, bu anekdotlar bizce değerlidir. Yazara göre günümüzde İslam felsefesi çalışmaları tarihçi bir bakış açısıyla ele alınmakta olup bu bakış açısı, içerisinde birtakım eksiklikler barındırmaktadır. Yazara göre araştırmacıları tarihçi bakış açısına yönlendiren en önemli nedenin başında İslam filozoflarının eserlerinin hepsinin tahkik ve tercümelerinin yapılmamış olması gelmektedir. Bu durum İslam filozoflarının eserlerinin tamamına erişimi zorlaştırmakta ve bununla birlikte İslam felsefesinin çağdaş felsefede nasıl bir konumda olduğunu belirleyememe problemini beraberinde getirmektedir. Aynı şekilde yazara göre, İslam felsefesindeki ekollerin sınıflandırılması konusundaki zorluklar, bu felsefe geleneğinin dış düşünce ve kültürlerden ne kadar etkilendiği ve bu etkinin nasıl bir katkı sağladığı sorusu ve ayrıca İslam felsefesi terimlerinin genel kabul gören sözlüklerinin eksikliği gibi sorunlar, bu döneme ait kapsamlı bilgiye erişim eksikliğimizden kaynaklanmaktadır. İslam felsefesinin felsefe tarihi kitaplarında sıklıkla ihmal edilmesi, yeterince anlaşılabilmesi ve kimi zaman antik Yunan düşüncesi ile Aydınlanma dönemi arasında bir geçiş dönemi gibi görülmesi vb. durumlar yazara göre İslam felsefesinin salt tarihi bakış açısıyla ele alınması durumunun sonucu olarak ortalaya çıkmaktadır. Bu durum yazar nezdinde özelde zihin felsefesi çalışmalarında da kendisini göstermektedir. Şöyle ki; genellikle akademik çalışmalarda zihin felsefesi, çoğu zaman Descartes'ın eserleriyle başlayan bir düalist zihin teorisi çerçevesinde ele alınır. Bu nedenle, İslam felsefesinin antik Yunan düşüncesine katkı sağlamadığını veya Aydınlanma felsefesinin temellerine etki etmediğini düşünen bir kişi için, düalizm tartışmalarını Descartes ile başlatmak doğal bir tercih olabilir. Bu yaklaşım, İslam felsefesinde Descartes dönemi öncesindeki düalizm veya monizm gibi konulara duyulan ilgiyi azaltacak ve buna bağlı olarak zihin felsefesi çerçevesindeki tartışmalara katkı sağlanmayacaktır.

Yazarın önerisi ise, İslam felsefesi külliyatını eleştirel bir bakış açısıyla ele almak ve özgün bir İslam felsefesi çalışma tarzı ortaya koymaktır. Ona göre bu çalışma tarzı çağdaş bilimsel ve felsefi literatürden en hızlı şekilde yararlanmaktan geçer. Zira yazara göre İslam felsefesi çalışmaları güncel sistematik felsefenin sorularını da cevaplayabilecek şekilde ele alınabilmelidir. Bu duruma zihin felsefesi açısından yaklaşan yazara göre, filozofların insan nefsi ve ruhuyla ilgili görüşleri ele alındığında bu düşünce verilerini genellikle "nefsin güçleri, nefsin mertebeleri, nefsin mahiyeti" gibi ana başlıklar altında toplamak yaygın bir yöntemdir. Ancak bu

derlenen bilgilerin içinde, nefsin “bilinç, öz bilinç, duyum ve algılar” gibi verileri ayrı incelenmelidir. Aynı şekilde, nefis kavramının etrafında dönen “ahlaki mertebeler, erdemler ve tezkiye süreçleri” gibi spekülâtif tasavvurlar da ayrı incelenmelidir. Bu yaklaşımla, filozofların insan nefsi hakkındaki tartışmaları, zihin felsefesi araştırmacılarının daha ayrıntılı bir anlayışa erişmelerine yardımcı olacaktır. Giriş bölümünün devamında yazar, çalışmasını sınırlandırırken seçtiği filozoflar olan Yâkûb b. İshâk el-Kindî (ö. 252/866 [?]), Ebû Nasr el-Fârâbî (ö. 339/950) ve Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî (ö. 313/925)'yi niçin seçtiğini açıklayarak, bu filozofların eserlerine dair bir dokümantasyon ortaya koymaktadır. Daha sonra ise İslam filozoflarının zihin kavramı için kullanmış oldukları ifadeleri ele alıp, İslam felsefesinin bazı terimlerine dair mini bir sözlük ekiyle giriş bölümünü sonlandırmaktadır.

“Zihinsel Nedensellik Problemi” başlığını taşıyan birinci bölümde yazar, gayri-maddi yapıya sahip olan zihin ile maddi yapıya sahip olan bedenın nedensel bir ilişkiye girmenin imkanını sorgulayan zihinsel nedensellik problemini mezkûr İslam filozofları çerçevesinde ele almaktadır. Bu bölümde özellikle Kindî'nin yoktan yaratma merkezli teorisi çerçevesinde zihin-beden etkileşime dair düşünce ve çelişkileri dikkat çekmektedir. Kindî, nefsin ay altı alemdeki nesnelere etkileşime geçemeyeceğini söyledikten sonra nefsi feleklerle etkileşime sokarak bir çıkmaza girmektedir. Yazara göre Kindî'nin, bu çıkmazı Tanrı faktörüyle çözebileceğini umsak da Kindî'nin eserlerinde bu çelişkiyi çözmek için herhangi bir çaba gösterdiğine rastlayamıyoruz. Fârâbî ise insan zihnindeki nedenselliğe dair açıklamalarında yetersiz kalmaktadır. Yazara göre Fârâbî, çeşitli varlıkların zihinlerinin bedenleriyle etkileşim kurabileceğini kabul etmekle beraber bu etkileşimin keyfiyeti hakkında net bir teori ortaya koyamamaktadır.

“Zihin-Beden Problemi” başlıklı ikinci bölümde yazar, zihin ve bedenın metafiziksel doğasından kaynaklanan sorunları ele almaktadır. Bölümün girişinde İslam filozoflarına değinmeden önce yazar, ilk olarak Descartes ile anılan töz düalizmini ve bu teorinin karşıtı olan monist teorileri kısa bir şekilde izah etmektedir. Kindî, zihin-beden problemi meselesinde klasik monizmin ve düalizmin dışında bir konumda yer almaktadır. Çünkü Kindî'ye göre monist teori, insan bedenini tek gerçeklik olarak düşündüğü için maddeyi tek gerçeklik olarak aktarır. Halbuki Kindî'ye göre bir şey kendisinin sebebi olamaz bu sebeple bedenden ayrı olan ve bedeni yöneten bir şey var olmalıdır ve bu da nefistir. Düalist görüş ise insan bedeni dışında ikinci bir gerçeklik olan nefsi de ortaya koymasından ötürü monizme göre daha güçlü bir konumda olmakla birlikte nefsin bedenle nasıl etkileşime girdiği meselesinde yetersiz kalmaktadır. Kindî'nin aktarımına göre düalizmi savunan bazı filozoflar, nefsin bedenle doğrudan ilişki kurabileceğini, bedenın şeklini alabileceğini ve bedene girip çıkabileceğini iddia etmişlerdir. Kindî'nin sistemine göre bu iddialar zihinsel ve fiziksel nedensellik çerçevesinde birtakım sorunlara yol

açmaktadır. Kindî, bu sorunu çözmek için, düalizmin önerdiği iki değil; tamamen maddi olan gerçeklik, tamamen maddeden ayrı olan gerçeklik ve maddeden ayrı olan ama maddeyle etkileşime girebilen varlıkların gerçeklik alanı şeklinde üç farklı gerçeklik alanı olduğunu savunur. Nefis ise burada üçüncü varlık alanını temsil etmektedir.

Kindî'nin asıl düalizm eleştirisi onun Tanrı görüşünde yatmaktadır. Nefis ile beden arasındaki etkileşimi aracı ontolojik düzlemler çerçevesinde açıklayan Kindî, bu sistemini Tanrı unsuru ile tamamlamaktadır. Zira nefis ve beden her ne kadar birbirleriyle etkileşime geçebiliyor olsa da bunları etkileşime geçebilecek şekilde yaratan bir varlığın olması gerekir. Bu da Kindî'nin sisteminde düalistlerin aksine üç gerçeklik alanının var olmasını gerektirir. Fârâbî'de zihin-beden problemi baştan sona aynı zihin teorisi altında değerlendirilemeyecek kadar geniş bir alana yayılmıştır. Bu sebeple onu bazen düalizm teorisi tarafında bazen de monist zihin teorileri tarafında görmek şaşırtıcı değildir. Fârâbî'ye göre, canlıların zihinlerini değerlendirirken üç temel ilkeyi göz önünde bulundurmalıyız: Pasiflik, aktiflik ve yetkinleşme ilkesi. Bu ilkelere göre, bir canlı türü pasif bir zihne sahip olabilirken, başka bir canlı türü aktif bir zihne sahip olabilir. Bazı canlılar ise pasiflikten aktifliğe geçme yeteneğine sahip oldukları için yetkinleşme ilkesine tabidirler. Örneğin hayvanlar ve felekler hiçbir zaman değişime uğramazlar; eğer pasiflerse pasif olarak kalır, eğer aktiflerse aktif olarak devam ederler. İnsanlar ise diğer iki türden farklı olarak yetkinleşme ilkesine tabi oldukları için, pasiflikten aktifliğe geçme potansiyeline sahiptirler. Fârâbî'nin düşüncesine göre, insan zihninin metafiziksel konumu değerlendirilirken dikkate alınması gereken birkaç önemli nokta bulunmaktadır. İlk olarak, insan zihninin pasif olup olmadığına bakılır. Eğer insan zihni pasifse, bu durumda hayvan zihinleriyle benzerlik gösterir ve maddi akıl seviyesindedir. İkinci olarak, insan zihninin aktifliğinin derecesine bağlıdır. Eğer insan zihni en yetkin seviyede aktifse, buna "kazanılmış akıl" denir. Eğer en yetkin seviyeye ulaşamamışsa, sadece "aktif akıl" olarak adlandırılır. Kazanılmış zihinler, ölümden sonra bedenlerinden bağımsız ve gayr-ı maddi bir varlık haline gelirler. Üçüncü olarak, insan zihninin ölümden önce maddi akıl seviyesinde olmasına rağmen, Fârâbî'ye göre, bu zihinler gayr-ı maddî varlık olan faal akıl ile etkileşime geçebilirler. Bu nedenle, yazara göre Fârâbî'nin zihin-beden problemine yaklaşımı, tek bir görüş altında özetlenemeyecek kadar karmaşıktır.

"Diğer Zihinler Problemi" başlıklı üçüncü bölümde yazar, insan zihni dışındaki diğer varlıkların zihinlerinin varlığına dair problemi İslam filozofları üzerinden ele almaktadır. İslam filozofları, diğer zihinlerin varlığı ve özellikleriyle ilgili düşüncelerini canlıların zihinlerini ve zihinsel süreçlerini tasnif ettikleri bağlamda ele almışlardır. Bu çerçevede, filozofların hangi zihin tipini öncelikli olarak değerlendirdiklerini, başka zihinlere olan yaklaşımlarını ve varsa bu farklı zihinleri ontolojik olarak nasıl konumlandıklarını anlamak mümkün olur. Eğer zihin

olgusunu insan zihninden hareketle anlamlandırmayı amaçlıyorsak, evrende insan zihninden farklı zihinlere sahip canlılar varsa bu zihinleri insan zihniyle karşılaştırma ve insan zihnindeki süreçleri referans olarak değerlendirme ihtiyacı duyarız. Örneğin, "Bitki ve hayvanlar zihne sahip midir?" gibi sorular, "Bitki ve hayvanlardaki zihinsel süreçler insan zihnine benzer mi?" veya "İnsan zihninin yeteneklerine sahip olmayan bitki ve hayvanların zihinlerini yine de zihin olarak kabul edebilir miyiz?" gibi sorular diğer zihinler problemine işaret ederken, bu sorular İslam filozofları açısından zihin tasnifi problemi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda İslam filozofları, insan zihnini temel bir zihin kategorisi olarak ele almışlar ve diğer canlıların zihinlerini bu referans noktasıyla değerlendirmişlerdir. İnsan zihninden farklı zihinlere sahip canlılar arasındaki eşitsizlik veya farklılıkları anlamaya çalışmışlar ve bu konuyu zihin tasnifi problemi çerçevesinde detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Bu durumda İslam filozoflarının sistemlerinde solipsizm bir tehlike değildir zira onlar sistemlerinde insan zihni dışında başka zihinlerinin varlığı bir ön kabul olmakla birlikte esas mesele bu zihinleri birbiriyle kıyaslamak ve tasnif etmektir.

Dördüncü ve beşinci bölümler, "Bilinç Problemi" ve "Özbilinç Problemi" başlıklarını taşımaktadır. Bu başlıklar altında özellikle Fârâbî'nin bilinç ve özbilinç konusundaki biyolojik temelli yaklaşımlarına dair aktarımlar dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere Fârâbî'de kalp tahayyül ve düşünme güçlerinin merkezidir. İnsan bedenindeki kalp, düşünme gücünü taşıması sebebiyle, diğer organları yöneten konumdadır. Yazara göre Fârâbî'nin düşünme gücünün odağına kalbi yerleştirmesi ilginç birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin "Fârâbî bugünkü yaygın kanaatten farklı olarak düşünme gücünün odağına niçin beyin yerine kalbi yerleştirmiştir?" sorusu çağdaş zihin felsefesi çalışmaları açısından önemlidir. Yazara göre bu sorunun cevabı beyin ile ilgili değil kalp ile ilgilidir. Çünkü Fârâbî'nin sisteminde bugünkü anlayıştan farklı olan şey, beyne dair açıklamalar değil, kalple ilgili olan açıklamalardır.

Fârâbî'ye göre, bedendeki tüm aktivitelerden sorumlu olan organ beyindir. Ancak, buna rağmen beyin, onun görüşüne göre zihinle özdeşleştirilemez. Görünüşe göre Fârâbî nezdinde zihni bir organla özdeşleştirmek gerekiyorsa, bu beyinden ziyade kalp olmalıdır. Yazara göre böylelikle çağdaş zihin felsefesindeki organların nasıl olup da tek bir benliği oluşturacak şekilde bir araya gelip örgütlenebildiği, duyumların ve algıların bilinci nasıl oluşturduğu şeklindeki zor bir problem aşılmış olacaktır. Bu durumda Fârâbî yazara göre zihni kalbe eşitleyerek kendisine bir açıklama alanı bırakmış olabilir. Çünkü Fârâbî, zihindeki duyumları ve algıları, zihindeki benlik hissinden ayırabilirse, zihindeki tüm içerikleri bedene eşitlemek daha basit hale gelebilir. Bu sayede beyin, zihnin bedenle ilgili tüm sorumluluklarını üstlenirken, kalp de zihindeki benliği oluşturarak manevi bir derinlik oluşturabilir. Ayrıca, kalp bütün bu işlevlerini teknik olarak vücuda sıcaklık sağlayarak

gerçekleştirir. Kalp sıcaklık üretirken, beyin ise bu sıcaklığı düzenler. Kalbin sürekli olarak sıcaklık üretmesi, zihinsel aktivitenin merkezi olarak görülmesinde önemli bir etken olarak düşünülmüş olabilir. Çünkü beyin uyku gibi durumlarda bazen etkisiz kalabilir ancak kalp uykuda bile sıcaklık üretmeye devam eder. Bu da insanların uykudayken bile bilinçlerinin açık olmasını (rüya örneği) açıklayabilir. Son olarak, kalp iradeli ve iradesiz hareketleri üretebilir. İradesiz hareketler, bedenin fiziksel yapısından kaynaklanan refleksif tepkileri temsil ederken, iradeli hareketler insanın düşünme gücünden kaynaklanır. Bu iki tür hareket, teknik olarak kalpten çıkan iki sinir ağıyla açıklanmıştır. Bu sebeplerden dolayı, Fârâbî nezdinde kalp, düşünme gücünün ve öz bilincin merkezi olarak görülmüş olabilir.

Altıncı ve son bölüm "Yönelimsellik Problemi" başlığından oluşmaktadır. Bu bölümde Kindî'nin yönelimselliği reddi kayda değerdir. Zira Kindî'ye göre, insan zihninin yönelimsel olduğunu kabul etmek, zihin açısından bazı sorunlara yol açabilir. Bu kabul, "zihnin içi ve zihnin dışı" şeklinde bir ayrımın ortaya çıkmasına neden olur. Muhtemelen Kindî, bu düşüncesini şu şekilde açıklamış olabilir: Zihin, kesin olarak sadece kendi varlığını bilebilir; deneyim yoluyla zihne gelen verilerin, gerçekten dışarıdan kaynaklandığına dair kesin bir bilgiye sahip değildir. Zihin, deneyim verilerini kendisi mi üretir yoksa gerçekten dış dünyadan mı alır, bunu kesin olarak bilemez. Bu nedenle, zihnin dış dünyadaki nesnelere yöneldiği fikri sorgulanır hale gelir. Bu durumda, ya zihnin iç yapısı kurtarılmalı ve dış dünyadaki nesnelere varlığı reddedilmelidir veya dış dünyanın varlığı kabul edilmeli ve zihnin iç yapısıyla ilgili iddialar sorgulanmalıdır.

Nihai anlamda insan olarak ne olduğumuzu soruştururken yüzleştirdiğimiz en temel problem olan zihin-beden problemi tarih boyunca her düşünürün çözümüne kavuşturmak istediği bir mesele olarak günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Değerlendirmesini yaptığımız bu çalışma, zihin felsefesinin temel problemleri hakkında İslam filozoflarının farklı yaklaşımlarını incelemekte ve onların düşüncelerinin modern zihin felsefesine göre konumunu ele almaktadır. Öncelikle çalışmanın dili oldukça anlaşılır, açık ve akıcıdır. Özellikle yazarın, tasnife dayalı ve maddesel olarak izah edilen meseleleri tablo ve grafik şeklinde sunması okuyucunun işini epey kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın bizce en değerli kısmı yazarın bir iddiaya sahip olması ve İslam felsefesi çalışmalarına dair bir paradigma oluşturma çabasıdır. Bu paradigma, özelde zihin felsefesi başta olmak üzere, İslam felsefesinin temel sorunlarına ve bu sorunların çözümüne ilişkin bir çerçeve sunar. Yazarın sahip olduğu iddia ve oluşturduğu paradigma, İslam felsefesi alanında yeni sorular sormamıza, eski soruları farklı bir perspektiften ele almamıza ve bu alandaki çalışmalara yeni bir yön çizmemize olanak tanır. Yazar, çalışmasında zihin felsefesiyle ilgili meseleleri İslam filozoflarının eserlerinden salt bir aktarım yoluyla ilerlemekten ziyade, filozofların söylemlerine çağdaş düşüncede bir karşılık bulmaya çalışmış, zihin felsefesi çalışmalarıyla öne çıkan batı düşünürlerinin

görüşlerine kıyasla farklı ve benzer yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar, İslam felsefesinin zihin felsefesi literatürü açısından önem arz ettiğini düşünür. Çünkü ona göre İslam filozofları, zihnin doğası ve işlevi konusunda oldukça hassas bir şekilde düşünmüş ve zaman zaman bu konuda çağdaş dönemdeki zihin araştırmalarıyla benzer nitelikte çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca yazara göre İslam felsefesinin zihin felsefesine en önemli katkılarından biri, çağdaş Batı felsefesinden farklı bir paradigma sunmasıdır. İslam filozoflarının vurguladığı temel prensipler, metafizik, epistemoloji ve ahlak gibi alanları doğrudan etkilerken, din, bilim ve felsefeye bakış açısını da şekillendirir. İnsan bilincinin bu bütüncül yapının içinde anlaşılması gerektiği öne sürülür. Bu bağlamda İslam filozoflarının zihin felsefesine getirdiği alternatif yaklaşım, dikkate alınmaya değer bir yorumu temsil eder.